

Avizul Comitetului Economic și Social European privind Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor – Sprijinirea creșterii și a ocupării forței de muncă – un proiect pentru modernizarea sistemelor de învățământ superior din Europa

COM(2011) 567 final

(2012/C 181/25)

Raportor: **dl Joost VAN IERSEL**

Coraportor: **dl Juraj STERN**

La 20 septembrie 2011, în conformitate cu articolul 304 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, Comisia Europeană a hotărât să consulte Comitetul Economic și Social European cu privire la

Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul, Comitetul Economic și Social și Comitetul Regiunilor - Sprijinirea creșterii și a ocupării forței de muncă - un proiect pentru modernizarea sistemelor de învățământ superior din Europa

COM(2011) 567 final.

Secțiunea pentru ocuparea forței de muncă, afaceri sociale și cetățenie, însărcinată cu pregătirea lucrărilor Comitetului pe această temă, și-a adoptat avizul la 29 februarie 2012.

În cea de-a 479-a sesiune plenară, care a avut loc la 28 și 29 martie 2012 (ședința din 28 martie), Comitetul Economic și Social European a adoptat prezentul aviz cu 100 de voturi pentru, 1 vot împotriva și 8 abțineri.

1. Concluzii

1.1 Un învățământ superior bine conceput este esențial pentru viitorul economic și intelectual al Europei, consolidând fundamentul performanțelor sociale și economice, îmbogățind condițiile de viață și de muncă ale viitoarei/viitoarelor generații și fiind indispensabil pentru configurarea valorilor viitoare în societatea europeană.

1.2 CESE este în mare parte de acord cu analiza efectuată de Comisie și cu propunerile și recomandările Comisiei și ale Consiliului⁽¹⁾, care vor fi puse în aplicare în anii următori, multe dintre ele aflându-se în relație cu avizul CESE din 2009 pe tema „Universități pentru Europa”⁽²⁾. CESE subliniază că trebuie aduse completări agendei UE și se așteaptă la mai multă ambiție din partea Consiliului.

1.3 În ciuda unei conștientizări tot mai acute și a convergenței opiniilor, un drum lung rămâne încă de străbătut. Îmbunătățirile de pe hârtie sunt adesea puse în practică cu ezitări. Interese specifice, protecționismul (în variantă „soft”) și încă ampla diversitate și fragmentare a peisajului învățământului superior – în pofida procesului de la Bologna – împiedică ajustările rapide. Aceasta este departe de a fi o simplă chestiune tehnică, deoarece ajustările presupun adesea o regândire a structurilor existente, precum și noi definiții ale responsabilităților, metodelor, programelor și a orientării. Aceste elemente necesită acordarea unei atenții constante în procesul de modernizare, de o manieră mai precisă și mai detaliată.

1.4 Desigur, în învățământul superior este de dorit o diversitate cu rezultate practice, în care coexistă universitățile clasice

(ce aduc laolaltă predarea și cercetarea) și alte tipuri de învățământ superior, precum instituțiile de învățământ superior profesional, învățământul cu obiectiv în principal regional – inclusiv transfrontalier – și instituțiile cu un număr limitat de cursuri. În general, este nevoie de o specializare inteligentă și de profiluri distincte. CESE insistă asupra importanței unor sinergii eficiente între diferitele tipuri și a unor căi de învățare flexibile la toate nivelurile sistemului educațional.

1.5 Strategia Europa 2020 ar trebui aplicată în întregime, atât în ce privește fondul, cât și modul de organizare. Comisia, Consiliul, statele membre și învățământul superior ar trebui să-și asume în comun responsabilitățile și să se coordoneze eficient. Strategia Europa 2020 presupune conexiuni între învățământul superior și inițiativele emblematiche, cum ar fi „O Uniune a inovării”, „Politica industrială”, „Agenda pentru noi competențe și noi locuri de muncă” și „Tineretul în mișcare”. Sistemele și politicile privind învățământul superior ar trebui să facă parte din recomandările specifice fiecărei țări în cursul semestrului european.

1.6 Autonomia⁽³⁾, responsabilizarea și transparența instituțiilor reprezintă cheia îndeplinirii misiunii acestora și a generării unui mai bun raport calitate-preț. Aceste caracteristici sunt totodată esențiale pentru plasarea învățământului superior în centrul creării de locuri de muncă, al creșterii șanselor de angajare și al inovării. Agendele (naționale) ar trebui să asigure profesionalizarea managementului, curricule aduse la zi, formarea, asigurarea calității predării și a cercetării, specializarea, precum și atractivitatea internațională. Universitățile antreprenoriale trebuie să i se acorde o atenție deosebită.

⁽¹⁾ Concluziile Consiliului, 28-29 noiembrie 2011 privind Programul pentru modernizare.

⁽²⁾ JO C 128, 18.5.2010, p. 48-55.

⁽³⁾ A se vedea, pentru analiza cea mai recentă, „University Autonomy in Europe II - the Scoreboard” (*Autonomia universitară în Europa II – tabel de rezultate*), Asociația Europeană a Universităților, 2011. A mai rămas o mulțime de făcut.

1.7 Finanțarea este vitală. Este îngrijorător și contraproductiv pentru Europa 2020 și pentru poziția Europei în lume faptul că învățământul superior este insuficient finanțat și că constrângerile bugetare exercită o presiune suplimentară asupra finanțării publice. Ar trebui asigurată o finanțare suficientă pentru învățământul superior, indiferent din ce surse. Practicile ar trebui diseminate.

1.8 Numărul studenților este, în continuare, în creștere rapidă. Trebuie garantate oportunități egale sub aspectul genului în toate domeniile și la toate nivelurile. Dinamica economiei și a societății în general necesită atât un acces fără limitări, cât și o calitate satisfăcătoare. În cazul introducerii (sau sporirii) taxelor de școlarizare naționale, aceste măsuri ar trebui însoțite de politici adiacente privind bursele și împrumuturile, precum și de garanții privind accesul.

1.9 Este nevoie de mai mulți studenți, lucrători în domeniul cunoașterii și cercetători în domeniul tehnic; învățământul tehnic trebuie să fie prezentat într-un mod mai atractiv. Contribuția partenerilor sociali și a experților în materie de plasare a forței de muncă ar trebui să fie bine structurată. Întreprinderile – de orice dimensiuni – ar trebui să poată aduce o contribuție semnificativă la conținutul curriculumelor, la formare și la cultivarea spiritului antreprenorial.

1.10 Universitățile și întreprinderile, păstrându-și, fiecare, independența și responsabilitățile, ar trebui să elaboreze în comun agende strategice în materie de inovare. Interacțiunea între învățământul superior și întreprinderi furnizează, de obicei, contribuții substanțiale la cercetare, transferul de cunoștințe, dezvoltarea de competențe transferabile și dezvoltarea ideilor. Bunele practici ar trebui diseminate.

1.11 Nu se poate accentua îndeajuns necesitatea unui sistem de ierarhizare și de evaluare a calității pentru crearea unui bun raport calitate-preț și pentru o mobilitate internațională de succes. CESE salută lansarea unui instrument conceput cu multă grijă, „U-Multirank”. Însă pe lângă această „cartografie” trebuie îmbunătățite și alte condiții pentru mobilitatea studenților și a cercetătorilor, precum și nivelul de internaționalizare.

1.12 Convergența sistemelor de învățământ superior are un efect pozitiv asupra condițiilor de mobilitate transfrontalieră a studenților și cercetătorilor, lucru care se dovedește profitabil pentru performanțele individuale, dar și pentru piața europeană a muncii și pentru integrarea europeană. Programul Erasmus ar trebui să cuprindă un proiect-pilot de „semestru de mobilitate”.

1.13 CESE susține ferm corelarea programului de modernizare cu Orizont 2020, Erasmus pentru toți și fondurile structurale.

2. Introducere

2.1 Educația la toate nivelurile prezintă cel mai mare interes. Datorită „subsidiarității”, învățământul superior în Europa s-a dezvoltat la nivel național. Tratatul de la Lisabona statuează

numai formarea profesională și recalificarea ca domenii de competență ale UE ⁽⁴⁾.

2.2 Conferința de la Bologna din 1999 a inițiat o schimbare decisivă, care a dus la un sistem paneuropean de acordare a titlurilor de bachelor, master și doctor. Acordul de la Bologna a contribuit la convergența sistemelor de învățământ superior în Europa.

2.3 Între timp, UE a lansat programe internaționale de succes pentru studenți și cercetători, cum ar fi Erasmus, Erasmus Mundus, acțiunile Marie Curie și altele, încurajând totodată proiectele de cercetare transfrontaliere în mod sistematic, prin programe-cadru succesive.

2.4 Sunt în curs reforme și inițiative de jos în sus în și între universități. Printre acestea se numără înființarea unor grupuri de universități cu orientări similare, precum Liga Universităților Europene de Cercetare, Grupul Coimbra și altele, favorizând specializarea în diverse direcții, de exemplu în cercetare sau în zona științelor sociale.

2.5 În 2009, CESE ajungea la concluzia că „în sistemul universitar actual, care este departe de a fi optim, potențialul ridicat al universităților este insuficient exploatat.” ⁽⁵⁾ Această opinie este împărtășită de Comisie în proiectul de modernizare ⁽⁶⁾. Consiliul ajunge la concluzia conform căreia „calitatea educației și a cercetării reprezintă motorul esențial al modernizării” și „consolidarea triumphiului cunoașterii, format din educație, cercetare și inovare, reprezintă o condiție esențială pentru [...] crearea de noi locuri de muncă și [...] creștere economică” ⁽⁷⁾.

2.6 Aducerea la zi a învățământului superior trebuie realizată într-un peisaj extrem de divers, în contexte socioeconomice naționale și regionale divergente. Universitățile clasice și alte tipuri de instituții au misiuni specifice. Conceptul de universitate clasică presupune atât învățare și predare, cât și cercetare.

2.7 În vederea unei redresări sociale și economice durabile, este esențială efectuarea unor pași decisivi pentru sporirea calității în învățământul superior.

2.8 Pe lângă numeroase analize privind reformele care ar fi de dorit, documentul de lucru care însoțește comunicarea ⁽⁸⁾ prezintă pe scurt evoluțiile din SM care au favorizat modernizarea. Dar rămân încă de rezolvat disparități considerabile în domenii esențiale:

— productivitatea economică pe țară – numărul de persoane cu studii superioare și producția economică pe cap de locuitor;

— calificările în vederea sporirii șanselor de angajare;

⁽⁴⁾ Titlul XII, Educația, formarea profesională, tineretul și sportul, articolele 165 și 166.

⁽⁵⁾ JO C 128, 18.5.2010, p. 48-55, punctul 1.1.

⁽⁶⁾ COM(2011) 567 final, p. 2.

⁽⁷⁾ Concluziile Consiliului privind modernizarea învățământului superior, 28-29 noiembrie 2011.

⁽⁸⁾ SEC(2011) 1063 final, p. 48.

- disparități în ceea ce privește nivelul de realizare a obiectivului, stabilit de comun acord în UE, de atingere a unui procentaj de deținători de diplome de învățământ superior de 40 %, deși numărul celor care frecventează acest tip de învățământ crește substanțial în Europa;
- niveluri diferite de investiții în învățământul superior, diferențe de finanțare, disparități în materie de dezvoltare a învățământului superior finanțat din fonduri publice și private;
- în pofida unor „reforme răspândite și profunde ale guvernării învățământului superior”, persistența unor disparități în autonomia și răspunderea financiară și instituțională.

2.9 În analiza sa globală, Comisia atrage atenția și asupra mutațiilor, în speță dezvoltarea triunghiului cunoașterii pe continent, relații mai strânse între universități și mediul de afaceri, o concentrare asupra activităților „de înaltă performanță”, cu mare densitate de cunoștințe, precum cercetarea și dezvoltarea, marketingul și vânzările, gestionarea lanțurilor de producere a valorii și serviciile financiare, serviciile în general, TIC, grupurile sociale subreprezentate, echilibrul în schimbare în reprezentarea sexelor – femeile constituind mai mult de jumătate din numărul studenților la nivel predoctoral în Europa, deși la nivelul doctoratelor se înregistrează o tendință inversă – și o mobilitate transfrontalieră impresionantă în materie de învățare la nivel european și mondial.

2.10 CESE se pronunță în favoarea unei aprofundări a rapoartelor de țară, a analizelor și recomandărilor existente, în paralel cu o metodă sistematică, concentrată asupra fiecărei țări, așa cum s-a aplicat în rapoartele intermediare ale procesului de la Bologna și așa cum se procedează în studiile detaliate ale OCDE privind învățământul superior și măsurarea calității. Abordările specifice fiecărei țări vor furniza „bune practici”.

2.11 CESE observă că anumite chestiuni importante sunt lăsate de-o parte în analiza de natură predominant generală, ca de exemplu ingerințele politice naționale și regionale în învățământul superior, modul în care se materializează în SM necesitatea de a se promova frecventarea învățământului superior și calitatea acestuia, modul în care autoritățile se raportează la cerințele specifice pentru profesorii universitari, lectori, cercetători și studenți, relațiile reciproce dintre diferitele niveluri ale învățământului superior în statele membre, dezvoltarea unor baze comune pentru educație și cercetare în cadrul universităților și, nu în ultimul rând, dovezile statistice fiabile.

2.12 Comisia și Consiliul pun un accent deosebit asupra relației dintre învățământul superior și economie. Ele nu au în vedere în mod specific facultățile de medicină, de științe sociale sau de studii umaniste. Acest fapt este de înțeles, având în vedere necesitatea concentrării preocupărilor, în special într-o perioadă de criză. Pe de altă parte, având în vedere că obiectivul oricărei forme de educație este o relație optimă între educație și muncă, ar fi de mare interes să se discute și modul în care ar trebui să abordeze modernizarea mediul universitar sau facultățile care, deși de valoare, nu au legături strânse cu economia.

2.13 Este necesară colaborarea dintre întreprinderi și facultățile de medicină, deoarece noile tehnologii de diagnosticare și terapie eficiente din punct de vedere al costurilor necesită o formare practică, o educație de înaltă calitate și o învățare pe

parcursul întregii vieți costisitoare, care au nevoie de un capital substanțial. Acestea vor contribui la reducerea ratelor de mortalitate și de dizabilitate.

3. Europa 2020 și învățământul superior

3.1 În 2009, CESE califica Strategia de la Lisabona, și învățământul superior din Europa drept potențiali catalizatori principali pentru procesul de modernizare. În aceeași ordine de idei, Comisia face, pe bună dreptate, o legătură între universități și obiectivele și țintele Strategiei Europa 2020.

3.2 O inovare decisivă a Strategiei Europa 2020 privește „guvernanța”: o coordonare mai strictă în cadrul Comisiei și între statele membre și UE, inclusiv în chestiuni care nu sunt sau sunt doar parțial acoperite de Tratat.

3.3 Pentru învățământul superior, deosebit de importante sunt inițiativele emblematice, în special „Politica industrială”, „O Uniune a inovării”, „Agenda pentru competențe și noi locuri de muncă” și „Tineretul în mișcare”.

3.4 Acordarea unui rol de monitorizare mai substanțial Comisiei, cu includerea recomandărilor specifice fiecărei țări în cursul semestrului european, ar trebui să sprijine necesarele reforme ale universităților.

3.5 Proiectul de modernizare a învățământului superior ar trebui să fie acoperit pe deplin de Strategia Europa 2020. CESE salută rolul de pivot al educației în acest cadru și referirea la Europa 2020 în agenda strategică a Comisiei.

3.6 CESE consideră că relația dintre Europa 2020 și învățământul superior presupune, în esență, următoarele:

- Europa 2020 conectează învățământul superior cu inovarea, politicile industriale și mobilitatea;
- aceasta creează o bază suplimentară pentru schimbul de opinii și pentru cooperarea dintre Comisie și SM și între SM, precum și între instituțiile de învățământ;
- generează noi impulsuri la nivel național pentru modernizare;
- evoluțiile din învățământul superior trebuie să devină o secțiune din recomandările specifice fiecărei țări în cadrul semestrului european anual;
- Europa 2020 va crea noi forumuri pentru cooperare și va spori numărul rețelelor transfrontaliere de succes;
- relația cu politica industrială și cu inovarea necesită consultări intensificate cu sectorul privat. Consultările cu IMM-urile și microîntreprinderile sunt în continuare insuficient valorizate. CESE insistă asupra angajamentului real al învățământului superior, al guvernelor și al Comisiei în direcția utilizării experienței practice a acestor întreprinderi în conceperea programelor și curriculumelor.

3.7 Comisia face o distincție între chestiuni esențiale a căror rezolvare revine statelor membre (și instituțiilor de învățământ), pe de o parte, și chestiuni specifice ale UE, pe de altă parte. CESE preferă să facă referire la „responsabilități comune” ale statelor membre și ale Comisiei în cadrul Strategiei Europa 2020.

4. Chestiuni care trebuie abordate de SM, de Consiliu și de învățământul superior

4.1 Identificarea chestiunilor centrale din fiecare stat membru ar trebui să ducă la o acțiune concentrată. Este necesar un impuls suplimentar. Consiliul ar trebui să stabilească priorități la propunerea Comisiei, care să monitorizeze ulterior punerea în aplicare la nivel național.

4.2 Este de dorit să se pună un accent special pe cerința de „sisteme de guvernare și finanțare mai flexibile care să concilieze o mai mare autonomie pentru instituțiile de învățământ cu responsabilitatea față de toate părțile interesate” care conduc la specializare, la performanța educației și a cercetării și la diversificare ⁽⁹⁾.

4.3 Așa cum a susținut CESE în 2009, un cadru și un nivel de autonomie corespunzătoare sunt elemente esențiale ⁽¹⁰⁾. Deși organizarea, inclusiv autonomia și finanțarea, reprezintă o responsabilitate-cheie a SM, CESE consideră indispensabilă o dezbatere cu privire la aceste aspecte între SM și în Consiliu, deoarece acestea afectează substanțial rezultatele pentru profesori și studenți.

4.4 CESE este de acord cu obiectivele politice stabilite în caseta „Aspecte strategice esențiale” de la punctul 2.5 al proiectului pentru modernizare. Aceste obiective implică ajustări care sunt departe de a fi pur și simplu tehnice. Ele sunt legate foarte strâns de mediul politic național. În primul rând ar trebui adresate observații guvernelor, nu învățământului superior. Perseverența politică, legislația și reglementarea, care trebuie discutate cu toate părțile interesate, sunt esențiale.

4.5 Autoritățile și instituțiile naționale ar trebui totodată încurajate să opereze comparații internaționale cu privire la beneficiile unei mai mari autonomii.

4.6 Contrar practicii uzuale, care a cuprins „masificarea” cu succes a învățământului superior ⁽¹¹⁾, accentul trebuie să se mute, în conformitate cu dezbateră actuală privind învățământul superior, către specializarea inteligentă, către diversitatea opțiunilor strategice și către dezvoltarea unor centre de excelență. Exemplele de succes din SM pot deschide această cale.

4.7 CESE recunoaște că astfel de obiective pot duce la mutații semnificative în filozofia educației în SM. Aceasta este o chestiune care trebuie discutată în Consiliu, propunându-se inclusiv foi de parcurs și calendare.

4.8 În actuala criză există o relație evidentă între modernizarea învățământului și economie, însă procesul ar trebui să fie mai amplu. CESE atrage deopotrivă atenția asupra necesității unor standarde ridicate și aduse la zi în ceea ce privește nivelul de profesionalism, curriculele, diplomele și mobilitatea în

științele sociale și disciplinele umaniste, care sunt importante pentru viața intelectuală europeană, valorile și identitatea europeană. În plus, existența unor facultăți de medicină, de științe sociale și de discipline umaniste bine gestionate contribuie, de asemenea, la economie.

4.9 CESE susține strângerea relațiilor între învățământul superior și întreprinderi. El împărtășește opinia conform căreia niște relații strânse și eficiente între educație, cercetare și medii de afaceri, combinate cu o mutație către „inovarea deschisă” vor fi esențiale pentru triumful cunoașterii.

4.10 În consecință, pentru instituțiile legate direct sau indirect de economie, CESE susține parteneriatele cu diversele tipuri de întreprinderi ca „activitate de bază a instituțiilor de învățământ superior” ⁽¹²⁾. Ar trebui ca atenția să se concentreze asupra competențelor antreprenoriale, creative și inovatoare ale studenților, precum și asupra mediilor de învățare interactive și a infrastructurilor de transfer al cunoștințelor. Este nevoie și de deschidere față de conceptul de „universitate antreprenorială”.

4.11 Trebuie implementate condiții pentru ca studenții să se poată transfera ușor de la un tip de instituție de învățământ la altul, inclusiv căi flexibile dinspre programele postliceale de educație și formare profesională către învățământul superior, pentru a-și îmbunătăți calificările ⁽¹³⁾. Astfel de condiții sunt totodată foarte utile pentru învățarea pe tot parcursul vieții.

4.12 Evoluțiile regionale merită o atenție specială. În multe regiuni și mai ales zone metropolitane, relația dintre învățământul superior, piața forței de muncă, cercetare, inovare și mediul de afaceri este esențială. Aceste regiuni își cultivă în măsură tot mai mare specializări transnaționale și chiar globale. O implicare sistematică a instituțiilor de învățământ superior este, de obicei, un catalizator pentru dezvoltarea locală și regională și promovează rezistența din punct de vedere economic. Autoritățile naționale trebuie încurajate să stimuleze astfel de procese regionale ⁽¹⁴⁾.

4.13 CESE subliniază cooperarea regională transfrontalieră în învățământul superior. GECT pot oferi sprijin pentru regiunile din vecinătate, precum și pentru regiunile cu modele economice comparabile ⁽¹⁵⁾.

4.14 Finanțarea este o problemă vitală. Criza afectează și finanțarea publică a instituțiilor de învățământ superior. În general, există riscul ca învățământul superior să rămână insuficient finanțat în mod structural. Cheltuielile totale pentru acest sector reprezintă 1,2 din PIB în comparație cu 2,9 % din PIB în SUA și cu 1,5 % din PIB în Japonia. În plus, cheltuielile din fonduri private sunt mult mai scăzute în comparație cu SUA

⁽⁹⁾ COM(2011) 567 final, p. 9, JO C 128, 18.5.2010, p. 48-55, punctul 1.4.

⁽¹⁰⁾ JO C 128, 18.5.2010, p. 48-55, punctele 1.4, 3.5.1 și 3.5.2.

⁽¹¹⁾ Între 2000 și 2009, numărul studenților din învățământul superior în UE a crescut cu 22,3%, atingând peste 19,4 milioane, conform documentului serviciilor Comisiei privind evoluțiile în sistemele europene de învățământ superior, SEC(2011) 1063 final, p. 16. Însă aceasta nu reprezintă nicio indicație cu privire la calitatea calificărilor.

⁽¹²⁾ COM(2011) 567 final, p. 8. A se vedea și concluziile Consiliului 28-29 noiembrie 2011, care subliniază parteneriatele și cooperarea cu întreprinderile și cu alți actori din mediul privat și din cel public.

⁽¹³⁾ JO C 68, 6.3.2012, p. 1, care solicită totodată Comisiei să cupleze procesul de la Bologna cu cel de la Copenhaga într-o abordare integrată, precum și JO C 68, 6.3.2012, p. 11.

⁽¹⁴⁾ JO C 376, 22.12.2011, p. 7.

⁽¹⁵⁾ Ibid. punctele 5.7 și 5.8.

și Japonia. Între timp, țările BRIC înregistrează progrese substanțiale. CESE remarcă neincluderea în Strategia Europa 2020 a obiectivului anterior al UE de alocare a 2 % din PIB învățământului superior.

4.15 Finanțarea necesară și obiective precum un număr mulțumitor de absolvenți de înaltă calitate, profesionalizarea gestionării și un bun raport calitate-preț ar trebui să susțină Strategia Europa 2020.

4.16 Există o mare varietate de metode de finanțare în SM. Unele țări sunt mult mai înstărite decât altele. Corelația dintre numărul persoanelor ieșite din învățământul superior și ratele de angajare face imperativă menținerea unei finanțări adecvate prin încurajarea unei mari varietăți a surselor de finanțare, printre care și utilizarea fondurilor publice drept pârghie pentru stimularea finanțării private și a altor investiții publice (cofinanțare).

4.17 O relație structurală între instituțiile de învățământ calificate și comunitatea de afaceri poate contribui cu siguranță la atenuarea unei tendințe descendente. Învățământul superior ar trebui să poată profita de procesele inovatoare din întreprinderi. Cu toate acestea, întreprinderile sau finanțarea privată nu trebuie să genereze în niciun caz o influență nejustificată asupra programelor de învățământ sau asupra cercetării fundamentale.

4.18 Universitățile și întreprinderile, păstrându-și, fiecare, independența și responsabilitățile, ar trebui să elaboreze în comun agende strategice în materie de inovare. Interacțiunea dintre universități și întreprinderi poate fi consolidată prin alianțe pentru cunoaștere. Platforma europeană pentru inovare poate fi de mare ajutor, luând în considerare și tehnologiile generice esențiale identificate de UE.

4.19 Interacțiunea și schimburile dintre învățământul superior și întreprinderi au, de obicei, rezultate substanțiale pentru cercetare, transferul de cunoștințe, dezvoltarea unor competențe transferabile și dezvoltarea ideilor. Bunele practici ar trebui diseminate.

4.20 Proiectul pentru modernizare nu își asumă o poziție în raport cu taxele de școlarizare, deoarece această chestiune este o responsabilitate exclusiv națională. În Europa există mai multe sisteme. Tendința generală este o creștere treptată a taxelor anuale. Taxele de școlarizare reprezintă o chestiune controversată.

4.21 CESE atrage atenția asupra tot mai multor dileme: numărul de studenți se află în creștere, calitatea trebuie sporită, pentru garantarea angajării este nevoie de standarde mai ridicate de învățare, însă finanțarea publică din SM rămâne aceeași sau tinde să scadă. Aceasta este o provocare uriașă. În cazul introducerii (sau sporirii) taxelor de școlarizare naționale, CESE subliniază că aceste măsuri ar trebui însoțite întotdeauna de politici adiacente privind bursele și împrumuturile, precum și de garanții explicite privind accesul.

4.22 Procentajul de abandon în învățământul superior este prea ridicat; de asemenea, trebuie atrasă atenția către învățământul superior un eșantion mai larg al societății. În special mediul social și cultural din țările rămase în urmă trebuie îmbunătățit.

4.23 Un număr mai ridicat nu reprezintă însă un criteriu satisfăcător. Trebuie ca o anumită calitate, măsurată în mod obiectiv, să prevaleze asupra numărului de calificări.

4.24 În ceea ce privește calificările, ar trebui respectate câteva principii:

— Consultări cu părțile interesate din societate și cu experții din domeniul plasării forței de muncă, în vederea creșterii șanselor de angajare.

— Consultările cu întreprinderile sunt vitale: acestea ar trebui să includă, pe lângă consultări cu marile societăți, și o implicare continuă a IMM-urilor – întreprinderile mici și microîntreprinderile - lucru cu atât mai important cu cât procesele industriale tind să fie tot mai fragmentate sau subcontractate.

— Calificările legate de dinamica creării de locuri de muncă trebuie dezvoltate prin sisteme de învățare-formare care solicită și angajamentul și parteneriatul din partea întreprinderilor.

— Ar trebui dezvoltate competențe interdisciplinare și transversale.

— Calificările ar trebui să contribuie la specializarea inteligentă care sporește atractivitatea (internațională) sau specializările regionale.

— Indiferent de diversitatea învățământului superior, modul de definire a calificărilor ar trebui să faciliteze schimburile și carierele europene (și internaționale).

4.25 CESE consideră foarte binevenite propunerile din comunicarea privind calificările, asigurarea calității și relația dintre un învățământ de mai bună calitate și cercetători. De asemenea, împărtășește opinia conform căreia modernizarea educației depinde de competența și creativitatea profesorilor și cercetătorilor⁽¹⁶⁾, fapt adesea trecut cu vederea. În acest context, toate obstacolele administrative care stau în calea carierelor în sectorul universitar – precum nivelurile academice suplimentare existente în unele țări (printre care și Polonia) – ar trebui eliminate.

4.26 Având în vedere creșterea abruptă a numărului de studenți, există un număr îngrijorător de redus de profesori competenți. Calitatea predării și a cercetării presupune necesitatea unor condiții de muncă satisfăcătoare, a unor cariere atractive în învățământ, a posibilităților de dezvoltare profesională și de formare și a unor moduri de răsplătire a excelenței. Aceste lucruri par de la sine înțelese, însă în majoritatea SM situația actuală este contrară. De aceea, Consiliul ar trebui să definească orientări pentru această politică.

4.27 Comisia subliniază pe bună dreptate necesitatea unei mai mari varietăți de moduri de studiu. Învățământul tehnic trebuie să devină mai atractiv. Partenerii sociali de la nivel național și regional pot juca un rol deosebit de pozitiv în îmbunătățirea imaginii studiilor tehnice. Întreprinderile pot aduce și ele o contribuție semnificativă. CESE subliniază angajamentul IMM-urilor – în special al celor mici și al microîntreprinderilor –, mai ales la nivel regional.

⁽¹⁶⁾ COM(2011) 567 final, p. 5.

4.28 Dezbaterile europene trebuie să se concentreze asupra plasării învățământului superior în centrul inovării, al creării de locuri de muncă și al șanselor de angajare⁽¹⁷⁾. Acesta ar trebui să fie un obiectiv central pentru toate părțile implicate și ar trebui să constituie o răspundere împărtășită a Comisiei, Consiliului, SM și, desigur, a învățământului superior însuși.

4.29 Având în vedere uriașele provocări, agenda Consiliului pentru învățământul superior este departe de a fi completă și este insuficient de solidă. CESE subliniază că actuala criză necesită abordări mai bine orientate și mai convingătoare, din partea Consiliului, a statelor membre și a instituțiilor de învățământ superior. Este posibil ca schimbările să fie în curs, însă ele trebuie accelerate.

4.30 Toate părțile implicate trebuie să-și asume în aceeași măsură răspunderea pentru profesionalizare, programele de învățământ, asigurarea calității, specializare etc. Sunt necesare o foaie de parcurs și calendare ale Consiliului cu privire la legătura dintre învățământul superior, inovare și șansele de angajare. Instituțiile de învățământ superior ar trebui să sprijine acest proces, definindu-și ele însele rolul în promovarea calității și a inovărilor sociale și în materie de produse.

4.31 Opiniile CSEC în ceea ce privește obiectivele foarte relevante în materie de guvernare și de reformă instituțională a universităților și privind legătura dintre inovare, cercetare și educație ar trebui să devină o parte integrantă a agendei. Acest lucru ar trebui să constituie pasul preliminar al mutațiilor din numeroase universități europene⁽¹⁸⁾.

5. Chestiuni care trebuie abordate de Comisie

5.1 CESE salută obiectivele pe care și le stabilește Comisia în procesul de modernizare a învățământului superior, alăturându-se abordărilor recente, așa cum sunt acestea evidențiate în concluziile Consiliului din luna noiembrie.

5.2 CESE susține rolul pe care ar putea și ar trebui să-l joace Comisia în concentrarea asupra datelor concrete în procesul de decizie, printre altele în ceea ce privește performanța și transparența. Într-o lume de analize și obiective în principal naționale - adesea inspirate de mediul politic - este esențială asumarea de către Comisie a unui rol proactiv, cu evaluări obiective, folosind termenii de referință discutați în Consiliu.

5.3 Este plauzibil ca astfel de evaluări europene să genereze demersuri similare în SM, în universități și centrele de cercetare, consolidând cadrul comun și ducând, eventual, la obiective comune.

5.4 În acest context, CESE salută lansarea U-Multirank, un instrument multidimensional de clasificare și informare bazat pe performanțe. Aceasta ar trebui să îmbunătățească transparența misiunilor diverselor tipuri de instituții și să contribuie la o comparație echitabilă a performanțelor învățământului superior în Europa. În plus, este oricum utilă elaborarea unui sistem de

clasificare europeană care să opereze în paralel cu unidimensionalul clasament Shanghai și cu alte clasamente.

5.5 Așa cum susținea CESE în 2009, necesitatea unui sistem critic de clasificare și de evaluare a calității, care să se ocupe de o gamă largă de aspecte abordate într-o vastă categorie de instituții de învățământ superior, nu poate fi subestimat⁽¹⁹⁾. Transparența, asigurată de un organism terț, independent și imparțial, va sprijini eforturile autorităților naționale și ale instituțiilor de învățământ superior de a pune accentul pe calitate, diferențiere și specializare inteligentă. Așa cum observă Comisia, „*acest instrument, gestionat în mod independent, va facilita alegerea și luarea unei decizii de către toate părțile interesate din învățământul superior*”⁽²⁰⁾.

5.6 În plus, o astfel de „cartografiere” ar putea favoriza mobilitatea transfrontalieră în rândul studenților, al lectorilor, cercetătorilor și profesorilor universitari și, în plan specific, ar putea contribui la îmbunătățirea cercetării prin crearea de noi rețele, precum și prin parteneriate și prin concurență între instituțiile de învățământ superior din Europa.

5.7 Consiliul subliniază că mobilitatea studenților și a cercetătorilor - libera mișcare a cunoștințelor - reprezintă o a cincea libertate. Programele UE care stimulează mobilitatea transfrontalieră pentru studenți și cercetători se bucură deja de succes. Cu toate acestea, trebuie rectificate încă anumite insuficiențe sistemice. Este de dorit crearea unei „tabele de marș” pentru combaterea obstacolelor din calea mobilității în învățământ.

5.8 Programul Erasmus trebuie să ceară un angajament mai ferm din partea studenților. CESE recomandă un proiect-pilot de „semestru de mobilitate” - un al 5-lea semestru într-un program de Bachelor. Programul trebuie, de asemenea, să fie accesibil financiar pentru orice candidat. CESE susține analiza privind potențialele fluxuri de mobilitate a studenților și propunerile Comisiei în privința Sistemului european de credite transferabile și a programului de mobilitate în cadrul Erasmus la nivel de masterat.

5.9 Articolul 179 alineatul (1) din TFUE este foarte explicit în ceea ce privește cercetarea în UE⁽²¹⁾. Mobilitatea internațională a cercetătorilor este esențială. Protecționismul ascuns creează prea adesea obstacole de netrecut pentru cercetători. Acest fapt aduce daune științei și competitivității europene. De asemenea, împiedică instituțiile naționale să beneficieze din plin de diversitatea intelectuală a Europei. CESE sprijină ferm propunerea Comisiei privind un cadru european pentru cariere în domeniul cercetării care să faciliteze mobilitatea cercetătorilor.

5.10 De asemenea, CESE salută cadrul european privind patru profiluri de carieră pentru cercetători, dezvoltat de Comisie și de experți în învățământ și în afaceri. Acesta trebuie dezvoltat sub forma unui sistem deschis, pentru a crea cât se poate de multe oportunități.

⁽¹⁷⁾ COM(2011) 567 final, p. 12, punctul 3.3.

⁽¹⁸⁾ A se vedea Concluziile Comitetului pentru Spațiul european de cercetare, 24 iunie 2011.

⁽¹⁹⁾ JO C 128, 18.5.2010, p. 48-55, punctele 1.5, 5.2.4, 5.2.5 și 5.2.6.

⁽²⁰⁾ COM(2011) 567 final, caseta „Comisia Europeană”, p. 11.

⁽²¹⁾ A se vedea propunerea convingătoare „Către un cadru european pentru cariere în domeniul cercetării” a Comisiei Europene, 21 iulie 2011.

5.11 CESE subliniază necesitatea de a se armoniza condițiile financiare și sociale pentru cercetători de la nivel național într-un cadru european comun, pentru a se înlătura obstacolele rămase în calea mobilității. Ar trebui dezvoltate profiluri profesionale paneuropene, iar instituțiile ar trebui încurajate să-și profesionalizeze gestiunea resurselor umane.

5.12 Este de dorit o extindere a activităților Institutului European de Inovare și Tehnologie (EIT), nu în ultimul rând pentru a genera stimulente în vederea multiplicării alianțelor întru cunoaștere dintre lumea afacerilor și universitățile implicate. Același lucru este valabil în ceea ce privește consolidarea inițiativelor Marie Curie și a cadrului de calitate pentru stagii.

5.13 La nivel global, UE trebuie să se dezvolte ca partener și competitor de înaltă calificare. În acest proces, învățământul superior are un rol important. Prin urmare, CESE sprijină pe deplin decizia Consiliului de a invita Comisia să „elaboreze [...] o strategie a UE privind învățământul superior internațional.”⁽²²⁾

5.14 CESE susține condițiile-cadru avute în vedere pentru extinderea relațiilor cu partenerii din afara UE, pentru parteneriatele de mobilitate și pentru îmbunătățirea facilităților pentru studenții și cercetătorii din afara Europei prin intermediul unor directive UE și al unui tablou de bord al performanței⁽²³⁾. Trebuie ca restricțiile privind studenții și cercetătorii din afara UE să devină mai suple, pentru a atrage talent și creativitate din exterior.

5.15 CESE se exprimă în favoarea unei discuții în Consiliu cu privire la locul învățământului superior european într-un context global, ceea ce definește și calitățile necesare pentru a fi un partener și un competitor de succes. Aceasta ar putea ajuta instituțiile de învățământ să introducă condițiile necesare.

5.16 În multiple avize, CESE și-a exprimat acordul în legătură cu punerea accentului pe inovare și cu toate aspectele creșterii inteligente, durabile și favorabile incluziunii, în procesul de elaborare a perspectivelor financiare 2014-2020. CESE subliniază nevoia sporirii valorii adăugate a fondurilor europene.

5.17 În acest context, CESE salută propunerea specifică a Comisiei privind o creștere cu 73 % a finanțării programului

Erasmus în bugetul 2014-2020, precum și referirile directe la învățământ (superior) în fondurile structurale.

5.18 Fără a intra în detalii sau în cifrele financiare efective, CESE împărtășește opinia generală că a cheltui fonduri pentru educație, cercetare și inovare și pentru politica de coeziune folosește la crearea unui mediu european cu o viziune de perspectivă. Acolo unde este cazul, finanțarea destinată „restructurării centrelor industriale” poate fi, de asemenea, folosită în acest scop.

5.19 CESE întâmpină cu mare satisfacție intenția Comisiei de a înființa în 2012 un grup la nivel înalt cu mandat permanent pentru a analiza subiecte-cheie pentru modernizarea învățământului superior. Acest grup la nivel înalt trebuie să fie compus, în mare, din reprezentanți ai instituțiilor de învățământ, universitari, oameni de afaceri și parteneri sociali.

6. Propuneri suplimentare

6.1 Ar fi de dorit stimulente orientate asupra dezvoltării profesionale în învățământul superior, ca de exemplu cursuri paneuropene în domeniul gestionării și conducerii universităților.

6.2 Este recomandabilă stabilirea de relații speciale între universități – înfrățire europeană – astfel încât acestea să învețe reciproc din experiențele practice ale omoloagelor lor în domeniul profesional și managerial. Schimburile de experiență în cadrul grupurilor transfrontaliere de universități și conferințele și seminarele specializate vor fi la fel de utile.

6.3 La intervale regulate, performanța științifică și educațională a facultăților sau centrelor din cadrul universităților este evaluată de comisii externe. CESE recomandă ca practică standard alcătuirea acestor comisii astfel încât ele să cuprindă grupuri internaționale de înaltă calificare.

6.4 Din perspectiva ratei costuri-beneficii a învățământului superior, CESE recomandă o analiză la nivel european a sistemelor existente de sarcini administrative pe baza bunelor practici, urmând a fi elaborate propuneri de îmbunătățire.

Bruxelles, 28 martie 2012

Președintele
Comitetului Economic și Social European
Staffan NILSSON

⁽²²⁾ Concluziile Consiliului privind internaționalizarea învățământului superior, 11 mai 2010.

⁽²³⁾ COM(2011) 567 final, caseta „Comisia Europeană”, p. 14.